

Kartläggning av frivilligcentraler och frivilligcentralsliknande verksamheter

Bakgrund

Under försommaren 2009 genomförde Frivilligcentralerna projektet en kartläggning av frivilligcentraler och frivilligcentralsliknande verksamheter i Sverige. Målet var att få en tydligare bild av hur stort intresset är för sådana verksamheter, vilka förutsättningar de har att verka i, samt ett tydligare kontaktregister till verksamheterna.

Totalt har 214 kommuner blivit kontaktade. 170 av dem har fyllt i enkäten. Totalt har 224 besvarade enkäter kommit in, då det i flera kommuner har varit flera olika verksamheter som fyllt i den.

Vad är frivilligcentraler?

Grundtanken med frivilligcentraler är att de är en kontaktpunkt, en sluss för frivilligt arbete. De ska göra det möjligt för alla att kunna engagera sig i frivilligt arbete för och med sina medmänniskor. Människosynen som präglar verksamheterna är att alla har något att ge, och alla mår bättre av att engagera sig. En annan grundtanke är också att frivilligcentralen ska erbjuda möjligheter för människor i alla faser av livet, oavsett om man är barn, tonåring, student, ung förälder, vuxen, äldre eller funktionshindrad – så ska frivilligcentralen erbjuda en möjlighet att både få och erbjuda frivilligt arbete. Det centrala ska vara att verksamheten ska ge varje människa utrymme för sitt intresse, vilket gör att individens glädje och livskraft ökar. På många sätt är frivilligcentralerna byggda runt begreppet "empowerment" – utan att för den skull använda begreppet. Istället väljer de begrepp som medborgarmobilisering, alla har något att ge, och utveckling av lokalsamhället.

Hur många finns det?

Kartläggningen visar att verksamheterna finns under en mängd olika namn och begrepp; träffpunkt, väntjänst, frivilligcentral, mötesplats, anhörighus, resursbank mm. Det gör att tolkningsmöjligheten för vad som ingår och vad som inte ingår är stor. Vi har i enkäten definierat att det vi söker är en lokal kontaktpunkt dit man kan gå för att engagera sig i frivilligt arbete, oavsett driftform eller exakt verksamhet. Förvirringen när det gäller begrepp gör det svårt att få en exakt överblick över antalet verksamheter – exempelvis kan två personer från samma kommun svara ja respektive nej kring om det finns en sådan verksamhet inom kommunens geografiska gräns. 39 kommuner har angett att ingen sådan verksamhet finns, medan vi vet att där sedan länge finns frivilligcentraler. En ytterligare svårighet är att i vissa kommuner så räknas varje träffpunkt som en egen frivilligcentral, medan i andra så finns det en central frivilligcentral, som också driver ett antal träffpunkter.

Trots det ovanstående resonemanget så kan vi konstatera att bland de 170 kommuner som besvarat enkäten så anger man att det finns 558 frivilligcentraler eller frivilligcentralerliknande verksamheter.

Kommunal dominans

Kartläggningen visar att det finns ett stort kommunalt intresse för frivilligcentralerliknande verksamhet. Många kommuner har sådana och ett antal vill starta. Resultaten visar att den kommunala dominansen om verksamheterna ökar. I Socialstyrelsens undersökning (2005) var det 40% som drevs av kommuner, idag är det 64%. Kommunernas ekonomiska ansvar för verksamheterna har också ökat – i Socialstyrelsens rapport var det 75% av kommunerna som betalade samordnarens lön. Idag bär kommunerna 86% av det ekonomiska ansvaret, medan frivilligorganisationerna tar resten.

För att skapa tydlighet har vi valt att dela upp svaren efter om det är en helt kommunal verksamhet (dvs de driver, fattar beslut och anställer) eller om det är en verksamhet som drivs av föreningslivet eller föreningslivet i samverkan med kommunen. Denna senare variant kallar vi för enkelhetens skull för föreningsdriven frivilligcentral.

Vad skiljer dem åt?

I kartläggningen är det tydligt att de helt kommunala frivilligcentralerna drivs på andra villkor än de föreningsdrivna. De kommunala har oftast ingen koppling till det lokala föreningslivet och de löper därmed stor risk att ses som kommunens extra händer i nedskärningstider, snarare än en möjlighet att bygga lokalsamhället och stödja människors egenmakt. De kommunala frivilligcentralerna har oftast ingen styrelse (endast 20% anger att de har styrelse eller styrgrupp) vilket innebär att de blir svaga aktörer när det gäller delaktighet och inflytande – deras roll blir att leverera gratis kommunal service, snarare än "empowerment" och bättre sociala förutsättningar. För de frivilligcentraler där föreningslivet är iblandat så har 68% av dem en egen styrelse.

95% av frivilligcentralerna anger att det utför ideellt arbete riktat till äldre – uppdrag med fokus på äldres behov. De största mottagargrupperna därefter är anhöriga och funktionshindrade. De kommunalt drivna verksamheterna skiljer sig här från de föreningsdrivna. De föreningsdrivna förmedlar nämligen till samma grupper som de kommunala, men har även uppdrag som berör barn, föräldrar, ungdomar och invandrare. Ett viktigt skäl till skillnaden ligger i finansieringen av de kommunala frivilligcentralerna. Regeringens satsning på anhörigstöd har ofta använts som finansiering för att bygga upp de kommunala frivilligcentralerna, vilket i gengäld ofta gett dem ett alltför begränsat fokus för att nå tillräcklig effekt ur folkhälsoperspektiv.

Vi kan i undersökningen se tendenser till att långsiktigheten skiljer sig åt mellan olika driftsformer. De frivilligcentraler som drivs av det lokala föreningslivet tillsammans med kommunen, verkar ha en bättre långsiktig överlevnad, men det statistiska underlaget är fortfarande begränsat här.

Kommunernas intresse för frivilligcentraler märks också i satsningen på kommunal personal. I Socialstyrelsen hade 92% av frivilligcentralerna en anställd samordnare. För de helt kommunalt drivna verksamheterna så ligger nivån nästan lika högt idag - 89% har anställt en samordnare eller lagt ansvaret på kommunala tjänstemän. För de föreningsdrivna har situationen blivit svårare genom att det idag bara är 64% som har en anställd samordnare eller tjänsteman. 36% av dem drivs helt av frivilliga vilket sannolikt kommer att betyda svårigheter för dem över tid.

Frivilligcentralerna är engagerade av att göra sig kända lokalt. Oavsett om de är föreningsdrivna eller helt kommunalt drivna så firar 26% av dem den internationella frivilligdagen den 5 december. Då dagen är ett tydligt sätt att visa att man är en del av frivilligkulturen är dessa siffror viktiga. Frivilligcentralerna är också engagerade i att ge utbildning till kommunal personal om sina frågor (67% gör det), respektive deltar i arbetet med att ta fram lokala överenskommelser mellan kommunen och det lokala föreningslivet (65% gör det). Ändå är marknadsföring, lokal synlighet, erkännande och att skapa kontakter med både föreningsliv, näringsliv och kommuner något som återkommer som kompetensbehov hos frivilligcentralerna.

Slutsats

Vår generella tolkning av kartläggningen är att det ökande ensidiga kommunala initiativet till frivilligcentraler riskerar att dränera verksamheterna på sikt, både på antalet frivilliga, långsiktig överlevnad och folkhälsa begränsad till äldre frågor. När kopplingen till det lokala föreningslivet blir för svag så bör verksamheterna löpa risk av att de inte är långsiktigt hållbara. Dessutom blir en för stor kommunal dominans av frivilligrekrytering att man också försvagar det lokala föreningslivet. Frivilligcentraler som byggs upp av en gemensam satsning av lokala aktörer från civilsamhället och kommunen verkar vara att rekommendera. Behovet av samordning, gemensamt lärande och ökad kunskap är mycket stor. En tryggare finansiering som innebär att frivilligcentralerna inte blir beroende av kortsiktig projektfinansiering är också tydlig. Behovet av erkännande och uppmärksamhet för värdet av verksamheten är också centralt.